

Yayın Geliş Tarihi: 03.05.2021
Yayına Kabul Tarihi: 19.06.2022
Online Yayın Tarihi: 30.06.2022
http://dx.doi.org/10.16953/deusosbil.932349

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Cilt: 24, Sayı: 2, Yıl: 2022, Sayfa: 581-594
ISSN: 1302-3284 E-ISSN: 1308-0911

Araştırma Makalesi

KÜRESELLEŞEN KÜLTÜRÜN DÖNÜŞTÜRÜCÜ GÜCÜ: HOLLYWOOD SİNEMASI ÖRNEĞİ

Mikail UĞUŞ*

Öz

Küreselleşen bir köy olarak dünya, her geçen gün kültürel formu ile derinlik kazanan bir alana dönüşmekte. Kültürel formunu koruması ve güçlendirmesi noktasında en önemli nirengi noktası, kuşkusuz görsel iletişim araçlarının, kültürün yayılması ve gelişmesinde sağladığı olanaklardır. Sinemanın bir sanat dalı olarak geniş izleyici kitlesi bulması ve güçlenerek bir sektör haline alması kültürlerin üzerinde tanıtımı ve yer yer dönüştürücü bir etkiyi hesaba katmamız gerektiğini göstermektedir. Bu noktada belli merkezlerin sinema geleneği kurarak dünyaya farklı hikâyeler anlatmak istediklerine de şahit oluruz. Özellikle doğrudan siyasi amaçlarla bağlantılı olarak hazırlanan propaganda tarzı filmlerden tarihsel bir konuyu yeniden ele alarak genel kanıyı yönlendirmeye varan bir dizi sonuçla karşılaştığımız olmaktadır. Dünya siyasetinde belli merkezleri temsil eden ülkelerin görsel sanatlarına, özellikle de sinema sektörünün gelişimine katkı sağlayacak maddi ve teknik destekten geri kalmamışlardır. Araştırmamızın konu edindiğimiz Hollywood sineması da kültürel kodları ile Amerikan yaşam tarzı ve düşüncesinin tüm dünyaya yayılmasında karşımıza çıkmaktadır. Hollywood küresel bir kültür olarak da yaygınlık kazanmıştır. Biz de bu çalışmada Hollywood sinemasının nasıl küresel bir kültürel olgu haline geldiğini ekonomik ve siyasi etkileri de göz önünde bulundurarak açıklamaya çalıştık. Bunun yanı sıra sanat sineması adıyla anılan filmlerin nasıl ikinci bir küresel tüketim kanalı oluşturduğunu ortaya koyamaya çalıştık. Böylelikle küreselleşmenin kültürel ve toplumsal boyutta yarattığı yarılmayı tespit etmeye çalıştık.

Anahtar Kelimeler: Hollywood Sineması, Küreselleşme, Kitle İletişimi

THE TRANSFORMING POWER OF GLOBALIZING CULTURE: THE CASE OF HOLLYWOOD CINEMA

Abstract

As a globalizing village, the world is transforming into an area that gains depth with its cultural form every day. The most important point of reference in terms of preserving and strengthening its cultural form is undoubtedly the opportunities provided by visual

Bu makale için önerilen kaynak gösterimi (APA 6. Sürüm):

Uğuş, M. (2022). Küreselleşen kültürün dönüştürücü gücü, Hollywood sineması örneği. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24 (2), 581-594.

* Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü, ORCID: 0000-0001-7250-3369, ugusmikail@gmail.com.

communication tools in the spread and development of culture. The fact that cinema finds a wide audience as a branch of art and becomes a sector by getting stronger shows that we need to take into account the publicity and transformative effect on cultures. We come across a series of results, ranging from propaganda-style films that are prepared directly in connection with political purposes, to re-examine a historical issue and direct the general opinion. Countries that represent certain centers in world politics have not lagged behind the financial and technical support that will contribute to the visual arts, especially the development of the cinema sector. At this point, we witness that certain centers want to tell different stories to the world by establishing a cinema tradition. Hollywood cinema, which is the subject of our research, also appears in the spread of American lifestyle and thinking all over the world with its cultural codes. Hollywood has also become widespread as a global culture. In this study, we tried to explain how Hollywood cinema has become a global cultural phenomenon, taking into account its economic and political effects. In addition, we tried to reveal how films known as art cinema constitute a second global consumption channel. Thus, we tried to identify the split created by globalization in cultural and social dimensions.

Keywords: *Hollywood Cinema, Globalization, Cultural Approaches.*

GİRİŞ

Küreselleşme dünya genelinde karşılıklı bağımlılıkların artması anlamına gelir. Küreselleşme evrensel ideolojilerin günümüzdeki yansıması anlamında küreselleşmenin siyasi kökenleri antik çağlara kadar götürülebilir. Ancak küreselleşmeyle ifade edilen gelişme Soğuk Savaş sonrasında ABD'nin dünya genelinde egemen olması durumudur. Bunun da ötesinde merkeziz bir siyasi ortamı ifade eder. Siyasi küreselleşme yönetsel bir birleşiklikten çok siyasi ideolojiler açısından bir homojenleşme anlamına gelmektedir. Bu da liberal demokrasinin dünyada hâkim ideoloji haline gelmesiyle olmuştur. Ancak yine de küreselleşmenin siyasi boyutu ekonomik boyutu kadar açık değildir. Ekonomik açıdan dünya finans çevrelerinin küresel boyutta geliştirdiği ilişkiler yoluyla birleştirilmiştir. Bu da teknolojik olanakların artmasıyla olmuştur. Aynı zamanda ABD siyasi gücü dünya pazarlarını Batılı devletlerin mallara açarak bu gelişmeye bir başka boyut eklemiştir. Artık dünya ekonomik açıdan küresel tarihin hiçbir döneminde olmadığı kadar birbirine bağlanmış durumdadır. Bu bağlanmışlık ekonomik krizlerin küresel çapta etkileriyle somutluk kazanmıştır. Siyasi ve ekonomik boyutun ötesinde kültürel açıdan küreselleşme olgusunun sunduğu manzara çok da açık değildir. Akademik ortamlar dünya genelinde ortak bir kültür oluşturmuş durumdadır. Bu da doğa bilimlerinin kültürlerüstü olmasından kaynaklanmaktadır. Ancak diğer kültür alanlarının tümünde ortak bir duyuş ve düşünüş geliştirilebilmiş değildir. Medya genel olarak küreselleşme sürecinde aktif bir rol üstlenmiştir. Farklı medya araçları küreselleşmenin farklı merhalelerinde önem kazanmışlardır. Sinema da küreselleşmenin son hali demek olan liberal demokratik dönemi en iyi anlatan araç olarak öne çıkmıştır.

Siyasi Küreselleşme: Liberal Demokrasinin Zaferi

Küreselleşme kavramı siyasi, ekonomik ve kültürel anlamda tek bir dünya fikrine dayanır. Kavram son yüzyıl içerisinde kullanılmaya başlamakla birlikte kavramın iddiası çeşitli şekillerde farklı kişilerce antik çağlardan beri dile getirilmektedir. Bütün dünyayı hâkimiyet altına almak kadim bir ideal. Büyük İskender'in imparatorluğundan on dokuzuncu yüzyıldaki haliyle Birleşik Krallık'a kadar imparatorluklar için dünya egemenliği fikri bir çeşit *motto* görevi görmüştür. Bu ideal, "dünya imparatorluğu" ve "üzerinde güneş batmayan imparatorluk" gibi ifadelerde somutluk kazanır. Zira Osmanlı İmparatorluğu'nun mottosu olan *Devlet-i Ebed-müddet* -yani ebedi devlet- ifadesi de dünya egemenliği idealinin bir başka boyutunu oluşturur: sonsuza dek yaşayacak devlet fikri. (Uğuş, s.69) Ancak dünya hâkimiyeti fikri sömürsüzleşme ile birlikte rafa kalkmış görünüyor. Yine aynı dönemde Birleşmiş Milletler gibi bir örgütün kurulması tesadüf değil. BM kâğıt üzerinde devletlerin kendi toprakları üzerindeki egemenlik haklarını kayıt altına alan bir örgüt. Ancak aynı örgüt bir devlete müdahale yetkisini de kendinde toplamakta. Dolayısıyla tek bir devletin dünyaya egemen olması ihtimali devre dışı bırakılırken bütün dünya devletler üstü tek bir siyasi örgütün hâkimiyeti altına girmiştir. BM ve ekonomik alandaki karşılığı olarak düşünülebilecek Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası gibi örgütler hem kuruldukları İkinci Dünya Savaşı konjonktürünün bir sonucu olarak hem de sonrasında gelişen ekonomik ve siyasi sebeplerle ABD başta olmak üzere birkaç Batılı devletin baskın olduğu kuruluşlardır. ABD'nin BM'nin kuruluşunda oynadığı rol önemlidir. Eski bir sömürge olan ABD'de kaynağını kuruluş bildirelerinden alan güçlü bir antiemperyalist siyasi gelenek mevcuttur. ABD'nin dünyada egemen bir siyasi güç haline gelmesiyle kurulan BM'nin yapısında bu geleneğin izlerini görmek mümkündür. Bu aynı zamanda dünya egemenliği idealindeki dönüşümü de anlamayı kolaylaştırır. ABD, başka ülkeleri topraklarına katarak büyüyen bir siyasi güç olmak yerine Franklin D. Roosevelt'in 1940 yılında söylediği şekliyle "demokrasinin cephaneliği" olmayı hedefler. Dolayısıyla küreselleşmenin siyasi boyutu artık büyük oranda ABD'nin sponsorluğunu yaptığı liberal demokrasi ile ilgilidir. Prag Baharı'ndan Arap Baharı'na liberal demokrasi çok yol kat etti. Bir siyasi ideoloji olarak liberal demokrasi şimdiye kadarki dünya hâkimiyeti girişimlerinin gerçekleştirmediği ölçüde bir yaygınlık kazandı. Küreselleşmenin siyasi boyutunu oluşturan bu durum ABD'nin egemenliğinin bir özelliğini de ortaya koyar. ABD'nin kendisinden önceki imparatorlukların aksine dünya siyasetindeki otoritesi doğrudan yönetim ve askeri müdahale yoluyla değil ideolojik etki yoluyla. (Şimşek, 2021)

Ekonomik Küreselleşme: Çokuluslu Şirketler Dünyası

Küreselleşmeyi ideolojik açıdan ele almadan önce liberal demokrasi kavramındaki liberal ifadesinden küreselleşmenin ekonomik boyutuna geçelim. Dünya öteden beri ekonomik olarak siyasi olarak olmadığı derece küresel bir yerdi. Ekonomik küreselleşme daha çok bu küresel ilişkilerin belirli bir merkez ve belirli mantık çerçevesinde örgütlenmesi anlamına gelir. Immanuel Wallerstein'in dünya

sistemi adını verdiği bu sistem günümüzde küresel bir etkinlik ve denetim mekanizması haline gelmiştir. Bu sistemin kökenlerinde 15. yüzyılda İtalyan site devletlerinin kurmuş olduğu ticaret ağı vardır. Daha sonra 16. ve 17. yüzyılda kapitalist sistemin merkezi ticaret ağını genişletip bunu askeri bir deniz gücüyle destekleyen Hollanda'ya kayar. 18. yüzyılda İngiltere hem kapitalist sistemi bir imparatorluğun siyasi organizasyonu içerisinde örgütleyerek hem de sanayi devrimiyle birlikte merkezi bir üretim yapısı kurarak merkez konumuna sahip olur. 20. Yüzyılın başından itibaren ABD kapitalist sistemin merkezi haline gelirken sistemin kapsamını herhangi bir devletin bünyesine sığmayacak kadar genişletti. Bunu ekonomik politika olarak serbest piyasa düşüncesini devletlere dayatarak yaptı. ABD'nin açık kapı politikası bütün dünyayı ABD mallarına açık pazar haline getirdi.(Osterhammel, s. 1027, 2022) Bu politika çoğunlukla ideolojik olarak demokrasi adı altında devletlere vaaz edildi. ABD ideolojik telkinin işe yaramadığı durumlarda -Küba ve Vietnam müdahaleleri- caydırıcılığını ortaya koydu. Ama genellikle buna gerek bile olmadı. Bunu sağlayan da liberal demokrasi ve fikri ve bu fikrin hayata geçirilmiş hali olarak sunulan Amerikan hayat tarzıydı. ABD'nin kapitalist sistemin ekonomik mantığına katkısı Amerikan hayat tarzını kültürel olarak dünyaya yayarak tüketimi örgütleyebilmiş olmasıdır. Tüketim merkezi bir şekilde örgütlendiğinde üretimin merkezde toplanmasına bile gerek kalmamıştır. 80'lerden itibaren merkez ülkelerde görülen sanayisizleşme olgusu bunun bir yansımasıdır. Daha sonra merkez olgusu bile kapitalist sistem içerisinde anlamını yitirecektir. Zira Dünya Ticaret Merkezi 11 Eylül 2001'de yok olduğunda dünya ticareti artık merkezi bir şekilde yönetilmiyordu.(Hobsbawm, s. 545, 2012) Çok uluslu şirketler 1980'li yıllardan günümüze dünya ekonomisinde giderek baskın hale geldiler. Bu gelişen merkezlessiz bir kapitalist sistem demektir. Ekonomik küreselleşme merkezlessiz bir sistemde karar kıldı. Bu da küreselleşmenin kültürel boyutundaki gelişmelerle mümkün oldu.

Kültürel Küreselleşme: Bir Muamma

Küreselleşme siyasi ve ekonomik olarak başarısı tartışılmaz görünüyor. Liberal demokrasi Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle dünyanın her yerinde en makul siyaset haline geldi. Birleşmiş Milletler neredeyse bütün devletlerin tanıyıp kabul ettikleri bir örgüt. Öte yandan tanınmamış birçok devlet için en büyük gaye Birleşmiş Milletler tarafından tanınmak. Ekonomiye baktığımızda küresel bir ekonomik yapı fikrini herkesin doğal kabul ettiğini görüyoruz. ABD'deki *mortgage* krizinin dünyanın her yerini etkilemesi bizi şaşırtmıyor. Böyle küresel ekonomik belaları doğal afetten sayıyoruz. Kültür planında ise küreselleşmenin işleyişi ve sonuçları daha muğlak bir manzara sunuyor. Hala küresel bir kültürden bahsetmek zor olup yerel aidiyetlerin öneminin arttığı, etnik ve kültürel bağlılıkların canlandığı yorumları yapılmaktadır.(Şimşek, 2021) Bu da küreselleşmenin iddiasıyla –en azından yüzeyde- çelişkili görünüyor. Çokkültürlülük sorununa bulunan dâhiyane çözüm ise çok basit: çokkültürcülük. Amerikan toplumu için kullanılan eritme kabı metaforu bu siyasetin bir görünümünü sunuyor. Kültürler bu kaptaki eriyip bir bütün oluşturacaklar ama farklılıklarını da koruyacaklar. Bu kulağı tırmalayan bir iddia.

Gerçek hayattaki karşılıkları iddianın kendisinden daha makul duruyor. Amerikan entelektüel hayatına baktığımızda aklımıza gelen ilk entelektüeller Immanuel Wallerstein, Noam Chomsky, Edward Said ve Slavoj Zizek gibi isimler oluyor. Yani bir Alman, bir Ukraynalı Yahudi, bir Hıristiyan Arap ve ateist bir Sloven. Küresel bir kültürün varlığı tartışmalıdır ancak küresel bir kültür ortamının varlığı buradan çıkarılabilir. Kültürü belirli bir tanıma göre alırsak kültürün eklektik bir kavram olduğunu görürüz. Farklı tarihsel uğrak noktalarında farklı alanlarda farklı şekillerde tanımlanmış olduğunu. Toplumumuzun bugün geldiği noktada bir Tüketim Toplumu olduğumuz, nasıl ki önceki asırda yaşayan insanların tarım ve asker kökenli toplum olması dolayısıyla, tüketim yaptığı halde üretim toplumu olarak adlandırıldıysa, artık endüstriyel seri üretim sonrası bir yeni tanımlamaya ihtiyaç duyularak belirlenmiştir.(Bauman, 2010) Adını andığımız düşünürleri bir araya getiren kültür ortamı kültürün hümanist tanımına göre düşünülmüştür. Hümanist kültür, İngilizlerin *humanities* dedikleri bizim de doğa bilimlerinin karşısında beşeri bilimler olarak adlandırdığımız bilgi alanını merkezine alan bir tanımdır. Bu da aslında bir toplumun seçkin ve entelektüel üyelerinin oluşturduğu bir vasatın ürünlerini ifade eder. Bu anlamıyla küresel bir kültür gerçekleşmiştir. Bu kültürün taşıyıcısı da bütün dünyada az çok ortaklaşan üniversite sistemidir. Öte yandan sıradan insanların değer ve yaşantılarını ifade eden -daha çok antropologların atf yaptıkları- kültüre baktığımızda manzara değişir. Bütün dünya halklarını birleştiren ortak bir kültür var mıdır? Soru çeşitli şekillerde cevaplanabilir. Mike Featherstone gibi bazı araştırmacılar bu anlamda küresel bir kültürün hala imkân dâhilinde olduğunu iddia ederler. (Featherstone, 1997) Öte yandan Anthony D. Smith gibileri ise küresel bir birim olarak ulusun küreselleşme ortamına diğer aidiyetlerden daha uygun olduğu görüşündedir. (Smith, 1997) Hatta *glocalization*(küyerelleşme) kavramının mucidi Roland Robertson yerel kültürlerin güçlenmesinin küreselleşme olgusunun başat özelliği olduğunu öne sürer. (Robertson, 1997) Ama bu cevaplardan daha tartışmasız bir durum var. Eğer küresel bir kültür varsa bunu mümkün kılan en büyük araçlardan biri sinemadır. Özellikle Hollywood sineması.

Küreselleşme Sürecinde Medya

Medyanın küreselleşmeyle ilişkisi tarihte hiç olmadığı kadar açık bir şekilde önümüzde durmaktadır. Küresel siyasi organizasyonlar ve küresel ekonomik akışlar en çok iletişim araçlarının gelişmesiyle mümkün olmuştur. Bu gelişim süreci boyunca iletişim araçlarının karakteri küreselleşmenin dönemsel karakteriyle uyum göstermektedir. Telgraf öyle ki imparatorlukların metaforu haline gelmiştir. Çünkü merkezileştirici bir ortam olarak imparatorluğun yönetsel ihtiyaçları için çok uygun bir araçtır. Merkez ile taşra teşkilatı arasındaki büyük uzaklıkları kısaltan telgraf büyük coğrafyaların yönetimini kolaylaştırmıştır. (Maigret; 2014) Bu yüzden II. Abdülhamit'in Osmanlı İmparatorluğu'nda gelişmesini en çok desteklediği şeylerden birinin telgraf ağı olduğu bizi şaşırtmamalı.(Uğuş, 2021) Aynı dönemde dünyaya egemen olan Birleşik Krallık'ın üzerinde güneş batmayan toprakları merkeze telgraf ağlarıyla bağlanıyordu. (Briggs & Burke, 2010, s. 136) Radyo ise

otoriter devletin metaforudur. Özellikle 1930'lu yıllardaki Nazi propagandasıyla özdeşleşmiştir. Bu dönemdeki tarihsel tecrübe, kitleleri belirli hedefler etrafında örgütlemek için radyonun biçilmiş kaftan olduğunu göstermiştir. (Miller C. R., 1941) Radyonun bu etkisi aynı zamanda medya araştırmalarının ilk konularından biri olmuştur. Paul Lazarsfeld'in başkanlığında yürütülen Princeton Radyo Projesi, 1937 yılında radyonun toplumsal etkilerini incelemek için başlatılır. Rockefeller Vakfı tarafından finanse edilen projenin ticari amaçların ötesinde ABD'nin dış politikadaki ilgi ve amaçlarına da hizmet ettiğini düşünmek yerinde olacaktır. (Buxton, 2003, s. 299-318) Medya-dış politika ilişkisine bakıldığında medya, siyaset kurumu tarafından araçsallaştırılan bir enstrümana dönüştüğüne tanık olunmaktadır. (Akdoğan, Uğuş & Yılmaz, 2021, s.80-84) Devletler hem kendi kamuoylarını hem de uluslararası kamuoyunu kendi menfaatleri doğrultusunda yönlendirmek ve aldıkları siyasi kararları meşru göstermek amacıyla stratejik iletişim tekniklerine başvurmakta ve bu süreçte en kritik rolü medya oynamaktadır (Akdoğan, Küpeli & Gürlü, 2022, s.61-64.) Sinemaya gelmeden önce yayın karakteristiği bakımından radyonun devamı olan televizyona bakmak gerekiyor.

Televizyonun yaygınlaşmasıyla küreselleşmenin hız kazanması arasında bağlantı sıklıkla kurulmuştur. Dünyayı küresel bir köy haline getiren televizyon olduğu düşüncesi Marshall McLuhan tarafından dile getirilmiştir. McLuhan, dünyanın artık küresel bir köy haline geldiğini söylerken sadece dünya genelinde artan iletişim olanaklarından bahsetmiyordu. Aynı zamanda televizyonun oluşturduğu kültürel ortamın kitabi kültürden derin bir şekilde farklı olduğunu söylüyordu. Kitabi kültür birey merkezliydi. Televizyon ise muhayyel bir cemaat hissi oluşturuyordu. Kanadalı McLuhan, Amerikalıları ateşin etrafında bir araya gelen bir kabile gibi görüyordu. Amerikalıların televizyon ve sinema aracılığıyla birleştirdikleri dünya bu açıdan ilkelerin yaşadığı bir dünyadır. (McLuhan, 2007) Oysa Batı, Hristiyanlık, medeniyet ve demokrasi adı altında kendi kültürünü dünyaya yaymaya çalışmakla meşhurdur. Batılıların kültürel üstünlük iddiası çok köklüdür. Ancak Dünya Sisteminin merkezi Londra'dan New York'a taşınırken bu iddia büyük oranda yara almıştır. Jean Baudrillard gibi Avrupalı düşünürler Amerikan yükselişini teknolojik bir gelişme olarak yorumladı. Ortaya çıkan bunalımı ise kültürel gecikme olarak ifade ettiler. Televizyonun bir gecikme olarak düşünülmesinde radyonun otoriter karakteriyle yakınlığı büyük rol oynar. Böylelikle televizyonun toplumları modernite öncesine geri döndürdüğü düşünülüyor. Bu da insanları cemaat duygusu uyandırmasını ve etkileşimi daha çok duygusal kanallardan gerçekleştirmesiyle ilgilidir. Televizyon bu bakımdan otoriter devletin değilse bile ulus devletin metaforudur. Televizyon yayıncılığında devletlerin hala aktif olması bunun bir göstergesidir. McLuhan'ın "küresel köy" ifadesinde küresellik iddiasını çürüten bir durum bu. Ama öte yandan "köy"le ifade edilen televizyonun cemaat tarzı ilişkileri uyumlu olması iddiası büyük oranda doğru çıkmıştır. Bu modern toplumlardaki toplumsal ilişkileri dönüştürmesi anlamında böyledir. Kitle toplumu kitle yapan televizyonun oluşturduğu kültürel ortamdır. Öte yandan geleneksel yapısını muhafaza eden toplumlar da televizyondan diğer hiçbir

ortamdan olmadığı kadar etkilenmişlerdir. Türk modernleşmesinde örneğin Batılı kitabi kültür hep belirli azınlık içerisinde ve yüzeysel bir şekilde kalmışken, televizyon geniş toplum kesimlerine ulaşmış ve derin bir kültürel etki bırakabilmiştir. Bu etki radyonunkinden farklıdır. Radyo insanları belirli bir ülkü etrafında örgütlerken televizyon belirli bir hayat tarzını merkeze alır. Radyoda yayılan siyasi liderin karizmasının etkileridir. Televizyonda ise tüketim telkini. Ne var ki televizyon ulus temelli bir organizasyondur. Gücü belirli bir ulusal kültürü kendi ortamında üretip kapsayabilmesindedir. Küresel bir kültürel etki yaratan McLuhan'ın iddia ettiği gibi Amerikan televizyonu değil Amerikan sinemasıdır.

Küresel Kitle Kültürü: Hollywood

Hollywood'a baktığımızda Amerikan liberalizminin mükemmel bir ifadesini görürüz. Sinema özel bir etkinlik olup sinema salonuna gitmeyi gerektirir. Bireysel veya toplu olarak evde DVD izlemek televizyonun gündelik hayatla içiçeliğinden farklı bir durumdur. Televizyona çoğunlukla maruz kalırız. Ama sinema tecrübesinde gönüllü katılım esastır. Gönüllü katılım aynı zamanda Amerikan liberalizminin de temel ilkesidir. Sinema aynı zamanda Amerikan ekonomisinin en büyük ihracat ürünlerinden biri olmuştur. Bu durum sadece bir metanın ihracı değil bir hayat tarzının da ihracıdır. Sinemanın kültürel etkisinin niteliği tartışılabilir. Ancak küresel çapta bir etkililiğe ulaştığı yadsınamaz. Hollywood sinemasının bu şekilde küreselleşmesi nasıl mümkün olmuştur? Bunu Hollywood sinemasının tarihsel gelişimine bakarak anlayabiliriz.

1900'lerin başında Amerikan sinema endüstrisi Fransa, İngiltere ve İtalya'daki örneklerinden çok da farklı bir durumda olmayıp daha ziyade ulusal niteliktedir. 1930'lara gelindiğinde ise tüm dünyadaki üretimin yüzde 80'ini sağlamaya başlar. Bunda Birinci Dünya Savaşı döneminde Avrupa'daki sinema üretiminin durması etkilidir. Ancak bunun yanı sıra ABD ile Avrupa arasında sinemaya yaklaşımdaki farklılıkların bu dönemsel etkiyi uzun vadeye taşıdığı düşünülebilir. James Monaco, sinemanın Avrupa'da sanat olarak görüldüğünü, ABD'de ise bir endüstri olarak düşünüldüğünü söyler. (Monaco, 2001, s. 223-248) ABD'nin dünyanın en büyük ekonomisi haline geldiği bir dönemde sinemanın endüstri şeklinde örgütlenmiş olması yaygınlığına katkı sağlamıştır. Hollywood sinemasının küreselleşmesinin ABD'nin teknolojik gelişiminin dünyaya tanıtılması açısından bir propaganda değeri de vardır. 1900'lerin başında Hollywood'un asıl başarısı iç pazarın Amerikanlaştırılması şeklinde oldu. Bunda da devletin yabancı sinema ürünlerine kota koymasının ve sinema teknik ekipmanın girişini yasaklaması gibi uygulamaları etkili oldu. ABD sinema endüstrisi için teknoloji alanında üretim yapanlar ile filmlerin içeriğini belirleyenler arasında bir çıkar ortaklığı şeklindeydi. Sinema endüstrisi de diğer endüstrilerde olduğu gibi kartelleşme ve profesyonelleşme yoluna gittiler. Devlet diğer Amerikan endüstrileri gibi sinema endüstrisini de destekledi. ABD ticari atışeleri filmlerin pazarlanmasında ve Amerikan sinema endüstrisi için dünya pazarındaki şartların kolaylaştırılmasında aktif rol alıyorlardı. 1930'lı yıllara doğru dış satım giderek önem kazandı. Filmler

geniş bir dil yelpazesi için yerleştirilmeye başlandı. Bu dönemde yurtdışı satışlar tüm satışların yarısı ila üçte birini karşılayacak düzeye gelmişti. İki dünya savaşı arası dönemde Hollywood sinemasında iki gelişme tespit edilebilir. Bunlardan ilki Hollywood filmlerinin Avrupa'ya satışının durmasıydı. Bu endüstri için Avrupa dışı pazarların önem kazanmasına sebep oldu. Öte yandan ABD'ye Avrupa'dan film akışı da durdu. Bu da Amerikan film endüstrisinin Amerika genelindeki tekel özelliğini katmerledi. (Miller, Govil, McMurria, Maxwell, & Wang, 2012)

1950'lerde televizyonun yaygınlaşması sinema için en büyük gelişmelerden biri oldu. Sinemanın iç pazardaki payı azalırken dünya pazarı daha da önem kazandı. Daha sonraki dönemde filmlerin tüketim kanallarının çeşitlenmesi dünya pazarının payını artırdı. Hollywood sinemasının küreselleşmesinde bu tarz doğrudan ekonomik gelişmelerin yanı sıra ekonomi politik kararlar da etkiliydi. Daha 1912 gibi erken bir tarihte bile Hollywood ihracatçıları şunun farkındaydılar: Filmlerin ulaştığı yerlerde ABD ürünleri için talep de yaratılıyordu. Bu yüzden hem devlet hem de endüstri patronları Hollywood'u Amerikan filmlerini sessiz satış elemanları olarak görüyordu. Hollywood'un bu siyasi konumu başka şeyleri de beraberinde getirdi. Filmlerin yapım sürecinde dikkat edilecek kurallar 1927'de bir araya getirildi. Böylelikle farklı kültürlerle ait öğelerin aşağılanması gibi filmlerin o kültüre dâhil kişileri film izlemekten alıkoyacak durumlar ortadan kaldırılmaya çalışılıyordu. Bu durum film üreticilerini bıçağın keskin yüzünde hareket etmelerini getiriyordu. Ancak aynı bıçak bir silah olarak da kullanılabilirdi. 1930'larda Japonlar, ABD filmlerine kısıtlama getirmek istediklerinde film yapımcılarının tehdidiyle karşı karşıya kaldılar. Yapımcılar eğer böyle bir girişimde bulunulursa Japonların filmlerde suçlu ve cani kişiler olarak resmedilebileceklerini söylerler. Yine 1990'lardan itibaren Çin'in ekonomik bir güç olarak ABD'yi zorlamasıyla birlikte filmlerde Çin'in şeytanlaştırılmasıyla karşılaşılıyor. Kısacası temsil ekonomik ve diplomatik bir silah olarak kullanılabilir. Film yapımındaki meseleler sadece temsille ilgili de değildir. Bir filmin herkese satılabilecek ama kimseyi rahatsız etmeyecek şekilde olması gerekir. Bu da içeriğin katı bir şema içerisinde kalmasına sebep olmaktadır. Cinsellik konusu durumun en güzel örneğini oluşturuyor. Bir film cinselliği cazibeyi en çok artıracak şekilde kullanmalı ancak bunu muhafazakâr toplum ve grupları rahatsız etmeyecek şekilde yapmalıdır. (Miller, Govil, McMurria, Maxwell, & Wang, 2012) Adorno'nun kültür endüstrisi için söylediği şeyi Hollywood'a da uyarlayabiliriz; *Hollywood sineması hem pornografik hem de iffetlidir.* (Adorno, 2011, s. 75) Bu özellik Hollywood'un küresel olarak tüketilebilen bir kültürel ürün olmasında büyük rol oynar.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra geri kalmış ülkelere modernleşme yolları önerildiğinde medya başat bir rol oynuyor. Bu büyük oranda sömürgelerde bağımsızlık hareketleri sonrası oluşan duruma karşı bir konum alma şeklinde gerçekleşiyor. Daha sömürgelerin önceleri siyasi yollarla sağlanan ekonomik bağıllığı kültürel etki yoluyla tekrar kurulmaya çalışılıyor. (Aydoğan, Medya Yoluyla Modernleşmek, 2006) İletişim ve kültür alanında çok uluslu şirketler ABD dış politikasını bu anlamda destekliyor. Hollywood Amerikan askeri stratejisine

kültürel bir tampon görevi görüyor. Yerel halkların güçlerinin kırılmasında sinemanın yansıttığı Amerikan hayat tarzı en temel araç görevi görüyor. 1970'lerde UNESCO'nun öncülüğünde MacBride komisyonu kuruluyor. Küresel kuzey ve küresel kuzey arasındaki akışları gücün dağılımı meselelerinde kültür ve iletişim konuları araştırılıyor. Bu tartışmalarda Hollywood'un dünyayı istilası gündeme geliyor. ABD'nin iddiası Hollywood metinlerinin kültür olmadığı yönünde oluyor. Kültür; din ve dil gibi daha az metalaştırılabilir ve yönetilebilir alanları içine alan bir tanımlama olduğu ileri sürülüyor. Kültürel emperyalizm eleştirileri de bu tarz yaklaşımların püritenlikten kaynaklandığı iddia edilerek savuşturuluyor. Bu görüşe sahip olanlar Hollywood filmlerinin boğucu sınıf yapıları içerisindeki insanlar için özgürleştirici yönler olduğunu iddia ediyor. (Miller, Govil, McMurria, Maxwell, & Wang, 2012) ABD'nin bu iddiaları yerelleştirmenin önem kazanmasına sebep oluyor. Küreselleşme tartışmaları içerisinde yerel kültürel öğelerin Hollywood'da daha çok kullanıldığını görüyoruz. Hatta Hollywood kendini kültürel bir normal olarak görüyor. Suudi Arabistanlı ve Tayvanlı izleyiciler için birbirilerinin kültürleri yabancı gelirken Hollywood filmleri her iki izleyici grubuna da tanıdık geliyor. (Miller, Govil, McMurria, Maxwell, & Wang, 2012) Hollywood sineması yarattığı aşinalık ile küresel bir kültür haline geliyor.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ABD sinema ve TV ürünlerinin gümrük giderlerinin ve lisanslarının kaldırılması için uğraşılıyor. Avrupa Birliği bu dönemde ABD kaynaklı medya ürünlerin kota uyguluyor. ABD ise bu kotaya ekran metinlerinin bir meta değil hizmet olduğu iddiasıyla karşı çıkıyor. Hollywood'un ticari ikbali Dünya Ticaret Örgütü gibi örgütler tarafından da savunulduğunu ayrıca belirtmek gerekiyor. 1997'de Türkiye'de yabancı filmler üzerinde sınırlandırma yapılmak istendiğinde Dünya Ticaret Örgütü buna karşı girişimde bulunuyor. (Miller, Govil, McMurria, Maxwell, & Wang, 2012) Hollywood küresel çıkarlarını savunmak için diplomatik girişimlerin yanı sıra örgütlenme tarzını da değiştiriyor. Time Warner şirketi bu açıdan örnek oluşturuyor. Dünya pazarlarını kontrol altında tutabilmek için şirket yatay büyüme ve bağımsız şirketleri kendi bünyesine katma aynı zamanda dikey genişleme ile riskleri yayma yoluna gidiyor. (Miller, Govil, McMurria, Maxwell, & Wang, 2012) Aynı zamanda yerel sinema işletmeleri ve dağıtım şirketleri satın alınarak Hollywood filmleri için bir gösterim tekeli oluşturuluyor. Böylelikle yerel sinema üreticileri film yapsalar bile gösterime sokamıyorlar. Küreselleşme kavramı Soğuk Savaş döneminin sonunda ortaya çıkıyor. Bu dönemde ABD dış siyasetinin temel ögesi olan "kuşatma"nın yerini "eğlence" alıyor. (Miller, Govil, McMurria, Maxwell, & Wang, 2012, s. 114) Hollywood sinemasının bu dönemde küreselleşme konusunda seviye atlamış olması da rastlantı değildir. (Balio, 2010)

Küresellerin Kültürü: Sanat Sineması

Hollywood sinemasının küresel bir kültür yaratabilmesinin altında alımlanmasındaki kolaylık yatar. Okuma yazma bilmeyen ya da entelektüel ilgileri gelişmemiş insanlar için dahi Hollywood sinemanın söyleyeceği şeyler vardır.

Hollywood dünyanın her yerinden milyonlarca insanı duygularından yakalayıp ekrana bağlar. Bunu sinemaya gitme imkânı ve alışkanlığı olmayanlar için de her akşam televizyonlardan yapmaktadır. Burada Hollywood'un ortaya koyduğu küresel kültürün kültür olma vasfı tartışılabilir. Kültür bir tanıma göre sıradan insanların gündelik yaşantısını şekillendiren değer yargıları ve adetleri ifade eder. Bu açıdan Hollywood'un geniş toplum kesimlerinde kültürel bir etki yarattığı açıktır. Öte yandan kültür tanıma göre de bir toplumun eğitilmiş kesimlerinin ortaya koyduğu seçkin sanat ürünlerini ifade eder. Hollywood kültürü bu anlamda çok fazla değer taşımaz. Bu noktada küreselleşmenin ortaya çıkardığı toplumsal gruplara bakmak gerekir. Zygmunt Bauman, küreselleşmeyi hareket kabiliyeti üzerinden tanımlar. Küreselleşmenin nimetlerinden yararlanan seçkin azınlığı turistler olarak tanımlar. Turist hiçbir yere ve şeye bağlanmadan ideal tüketici demektir. Öte yandan geniş toplum kesimleri küreselleşmenin nimetlerinden yararlanamamaktadır. Özellikle işsizler, sokak çocukları gibi tüketici vasfına sahip olmayanlar, Bauman'ın deyimiyle aylaklar için mekân bir kısıt haline gelir. (Bauman, 2010, s. 89-116) Bu iki toplumsal grup kendine has kültürel yönelimlere sahiptir. Turist her zaman yeni ve farklı şeyler arayışındadır. Sinemada da Hollywood kalıpları dışında bir şeyler arar. Sanat sineması küresel azınlık için otantik içerik üretir. Öte yandan Hollywood da aylaklar için bir avuntu vazifesi görür.

Hollywood farklı tüketim kanallarından sinema tecrübesini gündelikleştirirken sanat sineması sinema salonunda film izleme tecrübesini de ayrıca kutsamaktadır. Bu anlamda sinema salonlarının kökenlerindeki burjuva kamusal alanını yeniden yaratır. Kadife koltuklarıyla ve eski tiyatro ve opera salonlarının tasarımına sahip sanat sineması gösterimi yapan salonlar Hollywood istilasına karşı küreseller için bir sığınak haline gelir. Festivaller de sanat sineması seyircilerinin, bir diğer ifadeyle yıllık hac vazifesini görür. Dünyanın farklı köşelerinde yapılan festivallerin takibi aynı zamanda kelimenin ilk anlamıyla da turistik bir tecrübedir. Büyük film festivalleri tercihleriyle belirli tarz filmleri öne çıkarır. Bunlar ilginç etnik grupları anlatan zaman akışı modern şehir hayatından belirgin şekilde farklı olan görsel dili kuvvetli filmlerdir. Bizde örneğin Nuri Bilge Ceylan ve Semih Kaplanoğlu gibi Türk yönetmenler de bu sanat sineması şablonların uygun filmler yapar. Bu filmler dünyada kitlelere değil küreseller dediğimiz entelektüel ilgileri gelişmiş sinemada da turistik hazlar arayan bir azınlığa hitap eder. Ancak bu filmler de festivallerin oluşturduğu küresel bir ağ içerisinde dağıtılırlar. Genellikle yerel izleyici kitesinden çok bu farklı küresel kanalı takip eden izleyicilere ulaşırlar. Bu açıdan da sanat sineması küresel bir seçkin kültürünü oluşturur. Hollywood içerisinde de tüketici farklılaşması adına bu seyirci grubu için filmler de yapılır. Rodanthe Tzanelli, *Corelli'nin Mandolini* (2001) gibi filmlerde Hollywood tarafından klişeleştirilip kullanılan yerel kültürel öğelerin turistik bir algıyla oluşturulduğunu söyler. Bu algı konu ettikleri farklı mekânlar için turistik bir ilgiyi de beraberinde getirir. *Corelli'nin Mandolini* filmi Yunan adalarına birçok yabancı turistin gelmesini sağlar. (Tzanelli, 2007) Yine entelektüel filmlerin yönetmeni Woody Allen'ın *Barselona, Barselona*(2008), *Paris'te Gece Yarısı*(2011)

ve *Roma'ya Sevgilerle*(2012) filmleri bu turistik bakışı biraz bu bakışla dalga geçerek kullandığı filmlerdir. Bu filmler bahsi geçen şehirler için bir turistik ilgi de oluştururken Allen'a çeşitli ülkelerden kendi şehirleri için de film çekmesi önerisi götürüldüğü bilinmektedir.

Buradan da anlaşıldığı gibi seçkinlerin kültürü olan sanat sineması da bir klişeler geçididir. Bu noktada Hollywood ve sanat sinemasının seyircisi Baudrillard'ın sefiller ve seçkinler diye adlandırdığı yeni toplumsal gruplara da denk düşüyor. Bir yanda iradesi sadece seçimlerle dile gelen geniş bir kitle vardır. Seçimlerinde de gösteri toplumu olmanın bir özelliği olarak Berlusconi, Nixon gibi figürleri öne çıkar. Seçkinlerin oluşturduğu siyasi toplum ise katı bir Aydınlanma Çağı fanatizmi içerisindedir. (Baudrillard, 2001, s. 67-71) Baudrillard küreselleri siyasi toplum olarak adlandırmaktadır. Gerçekten de bu insanlar buldukları notalarda Batı'nın politik doğruculuğu içerisinde düşünürler. Bu toplumsal grubun siyasetini ise çokkültürcülük olarak tespit edebiliriz. Küresellerin turistik bakışı farklı etnik ve kültürel aidiyetleri bir çeşit çeşni olarak görür. Bu aynı zamanda küreselleşmenin kültürel boyutunu ifade eden çokkültürlülüğe de uygundur. Çünkü çok kültürlülük farklılıkta eşitlik anlamına gelir ve modernist siyasetten ayrılamaz. (Aydoğan, Küresel Medya, 2011, s. 64)

Sonuç

Küreselleşme ekonomik ve siyasi olarak kapitalizmin dünyaya yayılmasıyla gerçekleşmiş bir olgudur. Dünya genelinde artan bağlaşıklıklar daha çok finansal akışları sağlama işine yaramıştır. Siyasi açıdan da küreselleşmenin ortaya koyduğu tablo ekonomik alandaki yayılımın önündeki engellerin diplomatik ve askeri yollarla açılması şeklindedir. ABD'nin sponsorluğunu yaptığı liberal demokrasi Soğuk Savaş'ın sonra ermesiyle zaferini ilan etmiştir. Bu serbest piyasa ekonomisinin eski Doğu Bloku ülkelerinde de hakim hale gelmesi demektir. Ancak bu dönemden sonra küreselleşme kavramı tartışılır hale gelmiştir. Küreselleşmenin savunucuları liberal demokrasinin sadece bir ekonomik ve siyasi sistem değil kültürü de içerecek şekilde bütünlüklü bir hayat tarzı olduğunu iddia ederler. Bu noktada küresel bir kültürün imkânı da ayrıca tartışma konusu olmuştur. Medya küreselleşmeyi sağlayan en büyük araçlardan biriydi. Medyanın küreselleşme sürecinde etkileri de derin siyasi ve toplumsal değişikliklere yol açtı. Radyo emperyalizmin son ve en ileri safhasında merkezi yönetimleri güçlendirdi. Nazilerin Almanya'da iktidara gelişinde ve toplumu kendi amaçları doğrultusunda yönlendirmede etkin bir araç olarak kullanıldı. Radyonun otoriter karakteri böylece modern toplumlarda da müşahede edilmiş oldu. Televizyon radyoya benzer bir mantığa sahip olmasıyla eleştirilere konu oldu. Ulus devletler için televizyon temel kültürlenme aracı konumuna geldi. Televizyon aynı zamanda geleneksel toplumlarda da etki gösterme kolaylığı sayesinde büyük toplumsal değişimlere yol açtı. Cemaat duygusunu güçlendirmesi televizyonun en büyük karakteristiği idi. Ancak bu aynı zamanda onun ulusal nitelikte kalmasına sebep oldu. Küresel bir kültür olarak sinema geniş bir yaygınlık kazandı. Hollywood önceleri ulusal bir endüstriyken 1930'lu yıllardan itibaren

dünya pazarına hâkim bir duruma geldi. Bu dönem aynı zamanda ABD'nin dünyada hegemonyasını kurduğu bir dönem oldu. İş çevreleri daha en başından itibaren Amerikan film endüstrisinin kendi çıkarlarına hareket ettiğini farkındaydı. Hollywood filmleri Amerikan ürünlerinin dünyaya pazarlanmasında en büyük araçtı. Siyasi olarak da Hollywood filmleri Amerikan çıkarlarının korunmasında etkili bir şekilde kullanıldı. Hollywood televizyonlar aracılığıyla sinemaya gitme alışkanlığı olmayanlara dahi ulaşabiliyordu. Öte yandan sanat sineması festivaller ve uluslararası fonlar aracılığıyla ikinci bir küresel kanal oluşturdu. Sanat sineması küreselleşmenin nimetlerinden yararlanan seçkin bir azınlığın dünyayı algılayışı çerçevesinde ürünler ortaya koyuyordu. Küresel hareketlilik kabiliyetine sahip bu toplumsal grup için turistik haz temeldi. Bu yüzden sanat filmleri giderek modern şehir hayatından uzak otantik içeriklerle doldu. Bu da aslında küreselleşmenin ortaya çıkardığı iki toplumsal grubun kültürel eğilimlerini ortaya koyuyordu. Küresel turistler için sanat sineması, yerel aylaklar için Hollywood kültürel etki kaynakları haline geldi.

Kaynakça

- Adorno, T. W. (2011). *Kültür Endüstrisi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ata, B. (1997). *The Transfer of Telegraph Technology to the Ottoman Empire in the XIXth Century*. İstanbul: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Aydoğan, F. (2006). Medya Yoluyla Modernleşmek. *New Media and Interactivity International Conference*.
- Aydoğan, F. (2011). *Küresel Medya*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Akdoğan, İ., Küpeli, M. & Gürler, M. (2022). The Construction of Strategic Narrative in the Saudi-Iranian Regional Rivalry: The Case of the Yemeni Civil War. *İnsan ve Toplum*, 12(2): 59-110.
- Akdoğan, İ., Uğuş, M. & Yılmaz, M. (2021). Gerçekliğin Yeniden İnşası: Arap-İsrail Normalleşmesinin Orta Doğu Basınında Çerçeveleme. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*. 8(1):75-119.
- Balio, T. (2010). "Dünyanın Tüm Önemli Piyasaların Hakim Olmak": 1990'lı yıllarda Hollywood'un Küreselleşmesi. Y. G. Topçu içinde, *Hollywood'a Yeniden Bakmak*. Ankara: De Ki Basım Yayım Ltd. Şti. (s. 40-57)
- Baudrillard, J. (2001). *Tam Ekran*. İstanbul: YKY.
- Bauman, Z. (2010). *Küreselleşme*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Briggs, A., & Burke, P. (2010). *Social History of the Media: From Gutenberg to the Internet*. Cambridge: Polity.

Buxton, W. (2003). From Radio Research to Communication Intelligence. S. Braman içinde, *Communication Researchers and Policy-Making*. Hong Kong: MIT Press. (s. 295-346)

Featherstone, M. (1997). Global Culture: An Introduction. M. Featherstone içinde, *Global Culture* London: SAGE Publications. (s. 1-14).

Hobsbawm, Eric, (2012). Kısa 20. Yüzyıl, 1914-1991 Aşırıliklar Çağı, İstanbul, Everest Yayınları.

Kaarbo, J., & Ray, J. L. (2011). Globalization: Contemporary Dynamics and the Future of World Politics. *Global Politics*. içinde Boston: Wadsworth, Cengage Learning.

Maigret, E. (2014). Medya ve İletişim Sosyolojisi. İstanbul: İletişim Yayınları.

McLuhan, M. (2007). *Gutenberg Galaksisi: Tipografik İnsanın Oluşumu*. İstanbul: YKY.

McLuhan, M., & Powers, B. R. (1992). *The Global Village*. New York: Oxford University Press.

Miller, C. R. (1941). Radio and Propaganda. *Annals of the American Academy of Political and Social Science* (213), 69-74.

Miller, T., Govil, N., McMurria, J., Maxwell, R., & Wang, T. (2012). *Küresel Hollywood*. İstanbul: Doruk Yayıncılık.

Monaco, J. (2001). *Bir Film Nasıl Okunur?* İstanbul: Oğlak Yayınları.

Oskay, Ü. (1998). Dünyanın Küreselleşmesi ve Olası Kimliklerimiz. Ü. Oskay içinde, *"Yıkanmak İstemeyen Çocuklar" Olalım*. İstanbul: YKY. (s. 112-124)

Osterhammel, Jurgan, (2022). Dönüşen Dünya, Küresel 19. Yüzyıl Tarihi, İstanbul, İş bankası Kültür Yayınları.

Robertson, R. (1997). Mapping the Global Condition: Globalization as the Central Concept. M. Featherstone içinde, *Global Culture*. Londra: SAGE Publications. (s. 15-30)

Smith, A. D. (1997). Towards a Global Culture? M. Featherstone içinde, *Global Culture*. Londra: SAGE Publications. (s. 171-192)

Şimşek, Işıl (2021). Oryantalizm Türkiye'den Bakış içinde Edward Said'in 'Oryantalizm' Kitap Kapağının Doğu-Batı Ekseninde Eleştirel Analizi. Ankara: Orion Yayınevi. (s. 13-55)

Şimşek, Işıl. (2021). Louis Althusser'in İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları Adlı Çalışması Üzerine Bir Değerlendirme. Medya ve Kültür, Kültürel Çalışmalar ve Medya Dergisi, s. 1(1), syf. 112-115.

Tzanelli, R. (2007). *The Cinematic Tourist: Explorations in Globalization, Culture and Resistance*. New York: Routledge.

UĞUŞ, M. (2020). II. Abdülhamid Dönemi Basın Hayatında Görsel Temsiliyet Bağlamında Basın Yayın Hareketi İncelemesi -Servet-i Fünûn Mecmuası Örneği-. *Mevzu: Sosyal Bilimler Dergisi*, 4 (Eylül 2020): 65-94.

Wallerstein, I. (1997). Culture as the Ideological Battleground of the Modern World-System. M. Featherstone içinde, *Global Culture: Nationalism, Globalization and Modernity*. London: SAGE.